

第八章

鸛魚石斧圖彩陶瓮

陈江

这件大型彩陶瓮，有人称之为陶缸。由夹砂红陶制成。高47厘米，口径32.7厘米，底径19.5厘米，造型略呈上大小的直筒形，敞口，厚圆唇，口沿下有四个对称的雁嘴形泥突，深腹，平底，底部正中有一直径0.8-0.9厘米的圆孔。瓮身一侧有彩绘鸛鸟石斧图，也有人称之为鹭鱼石斧图。此瓮发现于河南省临汝阎村新石器时代文化遗址，属于仰韶文化庙底沟期的遗物。被用作作为成年人二次葬的葬具，考古学上称为瓮棺，从器形上看，此瓮没什么特殊的地方，只因器表绘有一幅目前我国新石器时代幅面最大、内容最丰富的鸛鱼石斧画而闻名于世，珍贵非凡，现为中国历史博物馆所珍藏。

彩绘鸛鱼石斧图幅面高37厘米，宽44厘米，约占陶瓮表面的一半。是一幅很有气魄的大型作品。画面左边为一只衔着鱼的白鸛，全身着白彩，洁白光彩，侧向右而立，圆眸，炯炯有神，细颈长喙，短尾，高足。嘴上衔一尾鱼，身势略向后倾，似乎是衔了一尾重量相当的鱼的缘故，昂头扬颈，显然有点胜利者的高傲神态；白鸛所衔之鱼，以简洁的线条

勾画出头、身、尾、眼和背腹鳍等，但不画鳞，鱼身僵直，眼珠小而无神，显得奄奄一息。画幅右边为一竖立的带柄石斧。石斧为圆弧刃，斧身中间穿一圆孔，系用于斧身插入木柄后穿系绳带以捆扎固定；斧柄甚粗，装饰讲究，在中间用黑彩画一叉形符号，与西安半坡和临潼姜寨仰韶文化陶器上发现的一种特意标志符号相似，不应是一般的装饰，柄下端绘饰网格纹。斧柄与石斧的结合方式，画中表现得不清楚，似乎是把石斧插入柄内，在用绳索绑住。这种装柄方式，已在江苏海安县青墩新石器时代遗址中发现。

把鸛鸟衔鱼与石斧这两种表面上毫不相关的东西画在一起，而且是画在专为装殓死者骨殖的瓮棺上，这不能不引人深思。虽然也有人认为这可能是偶然的现象。阎村遗址坐落在黄涧河西岸，生活在这里的远古居民看到河边白鸛衔鱼的景象，便绘下了这千年一般的艺术作品。而是远古居民某种社会思想意识的反映。一种意见认为，白鸛衔鱼是死者所属氏族崇拜的图腾，把石斧与它放在一起，是表示死者的亡灵携带着自己的工具或武器回归于本氏族图腾神的故地；也有人认为，古代民间有以“鱼”来作配偶、情侣和婚姻的象征的习俗，往往将一对情侣或夫妇的一方比作鱼，将另外一方比作食鱼的鸟类，这里的白鸛衔鱼则是表示两个分别以白鸛和鱼为图腾的氏族，结束了它们之间的争斗，并通过建立起相互间的通婚关系缔结了和约；再有一种意见认为，彩陶瓮为当地一位部落首长的瓮棺，画上那件制作考究的带柄石斧，可能是酋长生前的使用物，它并非是一般的普通工具或武器，而是一件能代表身分和权威的东西，而白鸛和鱼则各为两个氏族的图腾，白鸛为死去酋长本人所属氏族的图腾，鱼为其敌对氏族的图腾。白鸛氏族曾在这位酋长死去时，白鸛氏族的人为了纪念他的功勋，便在他的瓮棺上画了这幅记事画。画面上，白鸛画得雄壮有力，衔敌傲立，气势高昂，而鱼却画成苍白无力，俯首就擒的形象，明显地反映出胜者与败者的不同形象。这个解读是很有道理的。

总之，这幅白鹈衔鱼石斧图表现的内容十分丰富，且深刻复杂，充满了写实精神和宗教神秘色彩。它画在瓮棺上，既是“墓志铭”，也是“纪事碑”，使这件陶瓮成了可与印第安人的图腾柱相媲美的东西。对图画所含内容的解读，将是学者们深入研究的课题。

题解

鹈鱼石斧图腾是一件大型由夹砂红陶制成的。此瓮发现于河南省临汝阎村新石器时代文化遗址，属于仰韶文化庙底沟期的遗物。它是成年人二次葬的葬具，考古学上称为瓮棺。它的表面彩图引起多门学者的注意，有的认为是远古居民的日常生活景象，有的认为是某种社会意识的反映，有的认为白鹈衔鱼是氏族崇拜的图腾，又有的认为“鱼”是配偶、情侣、婚姻的象征等等。此瓮高47厘米，口径32.7厘米，底径19.5厘米。

生词解释

生词	拼音	解释
陶瓮	táowēng	โอ่งดินเผา
陶缸	táogāng	ไหดินเผา
底径	dǐjīng	เส้นรอบวงที่ฐานไห
直筒形	zhítǒngxíng	รูปทรงกระบอก
敞口	chǎngkǒu	ปาก้า (ปากโอ่ง)
深腹	shēnfù	ก้นลึก (ก้นโอ่ง)
平底	píngdǐ	พื้นเรียบ (ก้นโอ่ง)
鹈鸟	guànniǎo	นกน้ำชนิดหนึ่ง
鳊鱼	liúyú	นกก้นปลาชนิดหนึ่ง
成年人	chéngniánrén	ผู้ใหญ่
葬具	zàngjù	อุปกรณ์สำหรับฝังศพ

瓮棺	wēngguān	หีบศพโอ่งดินเผา
幅面	fùmiàn	ภาพด้านหน้า
厘米	límǐ	เซนติเมตร
高傲	gāodào	หยิ่งยะโส
鳍	qí	ครีบปลา
鳞	lín	เกล็ดปลา
殄死者	liǎnsǐzhě	ฝังศพ
偶然	ǒurán	โดยบังเอิญ
困腾	túténg	ท้อทเหิม
配偶	péipǒu	คู่
情侣	qínglǚ	คู่รัก
缔结	dìjié	คู่รักใจมั่น ผูกสัมพันธ์ ผูกติดกัน
权威	quánwēi	อำนาจ บารมี
功勋	gōngxūn	มีคุณอนันต์
明显	míngxiǎn	เห็น ได้อย่างชัดเจน

艺术考古词汇

夹砂红陶	=	ดินเผาทำจากดินสีแดง
雁嘴形，泥突	=	รูปปากนกอินทรีดินปั้นเป็นรูปนูน
彩绘鹳鸟石斧图	=	ภาพระบายสีนกก้วนเหนียวและขวานหิน
葬具	=	หีบศพ
珍贵非凡	=	มีค่ามากผิดธรรมดา
洁白光彩	=	สีขาวใสสะอาด
炯炯有神	=	ดูมีชีวิตชีวา
细颈长喙	=	คอยาวเล็กงอปลายยาว
昂头扬颈	=	แหงนหน้าขึ้น
高傲神态	=	ท่าท่าหยิ่งยะโส
带柄石斧	=	ขวานหินมีด้าม

石斧为圆弧刃	=	ส่วนมีคมของขวานหินทำเป็นรูปโค้ง
饰网格纹	=	ประดับด้วยลายตาข่าย
结合方式	=	วิธีการนำมาประกอบเข้าด้วยกัน
毫不相关	=	ไม่เกี่ยวข้องกันเลย
装殓死者骨殖	=	ใส่กระดูกของคนตาย
引入深思	=	ทำให้คิดไปได้ไกล
偶然的現象	=	ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ
婚姻的象征	=	สัญลักษณ์ของการแต่งงาน
部落酋长	=	หัวหน้าชนเผ่า
代表身分	=	สิ่งแสดงฐานะ
衔敌傲立	=	ความเหยียดหยันด้วยความหยิ่ง
气势高昂	=	ท่าทางสง่างาม
苍白无力	=	ซืดไม่มีแรง
俯首就擒	=	ก้มหัวหาเหยื่อ
败者形象	=	ท่าทางของผู้แพ้
十分丰富	=	มากมายสิ้นเหลือ
深刻复杂	=	ลึกซึ้งสับสน
写实精神	=	ลักษณะการเขียนตามความจริง

问答题

1. 彩陶瓮的造型是怎么样又发现于何处?
2. 彩陶瓮是属于什么时期的物件?
3. 彩陶瓮有何用途?
4. 彩陶瓮表面的一侧彩绘着什么图? 图中画显示着什么意思?
5. 彩陶瓮表面上画了毫不相关的东西引起了学者们的什么意见? 请写出来。

练习

1) 按照例子造句

例子：彩陶瓮发现于河南省临汝阎村。

花瓣纹陶盆发现于乌隆省万昌村。

1. 这件大型彩陶瓮由夹砂陶制成。
2. 瓮身一侧有彩绘鹤鸟石斧图。
3. 画面左边为一只衔着鱼的白鹤，全身着白彩，细颈长喙，短尾，高足。
4. 这种装柄方式，已在江苏海安县青墩新石器时代遗址中发现。
5. 把鹤鸟衔鱼与石斧这两种表面上毫不相关的东西画在一起，这不能不引人深思。

2) 写出文章的重要内容。

艺术考古知识

二次葬

古代世界许多地区都存在过二次葬的习俗。这是因为取死后家人团聚之意。

中国也有二次埋葬的葬俗。就是将骨架在墓内放置。他们所排放的情况大致都相同，可以分为三大类如下：

1. 仰身直肢，与第一次葬相同。
2. 将骨架按人体相对位置堆放。
3. 零散堆放。

第二次葬出现于新石器时代贾湖类型文化，以后见于仰韶文化的元君庙墓地和马家窑文化。到商朝时也偶而有发现，但在西周墓中未见。

绳纹

绳纹是中国新石器时代和商周朝时期器物上的绳索印痕纹饰，主要使用于陶器上。其作法就是用缠有绳子的木板拍印在陶坯上，或用缠有绳子的木棒压印而成。拍印的绳纹比较乱而压印的绳纹比较整齐成排。其纹的饰在器物腹部。

几何印纹陶文化

几何印纹陶是新石器时代晚期的一种特殊的制陶工艺。它兴盛于商周时期，至战国时期已衰退。它在中国历史上延续的时间比较长，所以各地皆有这类陶器的遗存，尤其是广泛分布在中国东南沿海地区。

艺术考古知识

新石器时代

新石器时代是人类采用磨制石器为标志阶段。这时的人类已能够生产农业、畜牧业、同时也发明了彩陶和纺织。他们有永久性的定居生活。6000年前中国开始有聚落和氏族墓地。他们种植粟、黍等还饲养猪、狗和鸡。磨制石器发达，不过陶器仍具有原始性。其后的仰韶文化、农业发展。同这时期有龙山文化、河姆渡文化。

仰韶文化

仰韶文化是中国黄河下游地区的新石器文化，发现于河南省渑池县仰韶文化。初名为“彩陶文化”分布发展于中原地区为中心。据碳14测定，年代约公元前5000-3000前。其文化大体分为半坡、史家、庙底沟、西王村、秦王寨、后冈、大司空村、下王岗八个类型。

河姆渡文化

河姆渡文化是新石器的文化，发现于长江下游地区。由于最先在浙江省余姚市河姆渡遗址发现，所以取名河姆渡文化。其文化主要分布在杭州湾南岸宁绍平原。碳-14测定以及经过校正的年代，约在公元前5000-前3300年。

居民有村落种稻谷。其稻谷遗存是世界最古老的人工栽培稻实物之一。

农业工具有骨耜、木耜、穿孔石斧、双孔石刀、舂米木杆等等。

家畜有猪、狗和水牛。

艺术考古欣赏

今天我们来欣赏一个有鹤鱼石斧图的彩陶瓮，原来这瓮是葬具，也叫做瓮棺。这瓮没什么特殊的地方，但它表面绘的一幅大型的鹤鱼石斧画而闻名于世，非常珍贵，使考古学家对这图腾各有各的说法。因为在一个瓮上，画上鹤鸟衔鱼与石斧两种毫不相关的东西。从课文中你也说说你对这彩陶瓮的鹤鱼石斧的看法好吗？

บทแปลบทที่ 8

โองคินเผาหลายเขียนสิรูปนกจับปลาและชวานหิน เงิน เจียง

โองคินเผาเขียนสิขนาดใหญ่นี้ มีคนเรียกว่าโองคหลายเขียนสิ ทำจากดินเจียชราสีแดง สูง 47 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางที่ปากโอง 32.7 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางที่ฐานโอง 19.5 เซนติเมตร เป็นโองรูปทรงกระบอกที่มีส่วนบนใหญ่ส่วนล่างเล็กปากกว้าง ริมปากโองหนากลม จากปากโองลงมามีสิ่งที่สมดุลงัน 4 แห่ง คือ ปากนกเหยี่ยวทำด้วยดินปูนออก 4 ด้านกันโองลึกและแบนเรียบ ตรงกลางกันโองมีรูเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.8-0.9 เซนติเมตร ด้านหนึ่งของโองมีภาพนกตะกุ่มและชวานหิน จึงมีบางคนเรียกว่าภาพนกคู่หัวและชวานหิน โองใบนี้ขุดค้นพบที่หมู่บ้านหลินลูเอียนซุน ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมสมัยหินใหม่ของมณฑลเหอหนาน จัดเป็นโบราณวัตถุของวัฒนธรรมยางเซา สมัยเมียวตี้โกว ได้ถูกนำมาใช้เป็นวัสดุหล่อสำริดสำหรับการฝังครั้งที่ 2

ทางโบราณคดีเรียกโองชนิดนี้ว่า โองหีบศพ ดูจากลักษณะของภาชนะแล้ว โองใบนี้มิได้มีอะไรพิเศษ มีเพียงด้านนอกผิวโองมีภาพวาดที่มีความหาคาลกล่าวว่าเป็นภาพวาดขนาดใหญ่สุดของสมัยหินใหม่ เนื้อหาของภาพวาดเป็นภาพนกตะกุ่มและชวานหินจึงทำให้ของสิ่งนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ปัจจุบันได้เก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ของจีน

ภาพวาดหลายเขียนสิบนกตะกุ่มและชวานหินเป็นภาพกว้าง 37 เซนติเมตร ยาว 44 เซนติเมตร กินเนื้อที่ครึ่งหนึ่งของโอง เป็นภาพวาดขนาดใหญ่ที่เขียนได้อย่างมีชีวิตจิตใจ ทางด้านซ้ายของภาพคือนกตะกุ่มราวตัวหนึ่งคาบปลาอยู่ นกทั้งตัวเป็นสีขาว ขาวจนเป็นมันยืมหันด้านขวาออกนอก ลูกตากกลมมน ฉายประกายมีชีวิตชีวา คอเล็กงออยปากยาว หางสั้น ขาวยาว ปากคาบปลาตัวหนึ่ง ตัวนกคล้ายกับโถ้มีเสียงไปข้างหลัง ดูราวกับว่าเป็นเพราะสาเหตุที่คาบปลามีน้ำหนักมากเกินไป แหงหน้าขึ้นแล้วยืดคอออก แสดงให้เห็นถึงท่าทางหยิ่งยะโสที่เป็นผู้ชนะ ปลาที่นกกตะกุ่มคาบอยู่นั้น วาดโดยการใช้เส้นง่าย ๆ เป็นส่วนหัว ตัว หาง ตา และส่วนท้องปลา เป็นต้น แต่ไม่ได้วาดเกล็ดปลา ปลาทอดตัวตรงแข็งทื่อ ดวงตาสีดำไม่มีชีวิตชีวา ดูราวกับว่าใจจะขาด ด้านขวาของภาพวาดจะมีชวานหินมีค้ำมตั้งอยู่ โบราณเป็นใบมีดโค้งงอ ตัวชวานตรงกลางเจาะรู 1 รู สาเหตุเพราะใช้เป็นวัสดุค้ำชวานแล้วต้องมัดผูกด้วยเชือกให้แน่น ค้ำชวานหยาบมาก ให้ความสำคัญกับลวดลายประดับ ใช้สีค้ำวาดเครื่องหมายคล้ายกากบาท ซึ่งเป็นเครื่องหมายพิเศษแบบหนึ่งที่คล้ายคลึงกับที่พบบนเครื่องปั้นดินเผาของวัฒนธรรมยางเซาที่ซีอาน บ้านป่อหมู่บ้านหลินหลงเจียง การประดับนี้ไม่เหมือนกับเครื่องประดับโดยทั่ว ๆ ไปที่ปลายค้ำมได้วาดลายตาข่ายไว้ การนำค้ำชวานมาผูกกับโบราณภาชนะนั้นในภาพไม่ได้แสดงให้เห็นชัดเจน ดูราวกับว่าเขาโบราณใส่เข้าไปใน

คำมแล้วใช้เชือกผูกมัดให้แน่น วิธีการเข้าคำมดังกล่าวได้พบที่แหล่งโบราณสถานหินใหม่ที่หมู่บ้านชิงตุน อำเภอไถ่ฮานเถียน มณฑลเจียงซู

การนำของสองสิ่งคือนกตะกุ่มคาบปลาและขวานหินมาวาดไว้ด้วยกันโดยไม่มี ความเกี่ยวข้องกันแม้แต่น้อย ทั้งยังนำมาวาดไว้ที่โอง์ที่บศพสำหรับใส่กระดูกคนตาย สิ่งนี้จะไม่ให้ผู้คนคิดในเรื่องนี้ อย่างลึกซึ้งได้อย่างไร แม้ว่าจะมีบางคนกล่าวว่ามันอาจจะ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญก็ตาม แหล่งโบราณสถานเถียนซุนตั้งอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำหวงเจียนเหอเมื่อพันกว่าปีมาแล้ว กลุ่มชนในสมัย โบราณที่อาศัยอยู่แถบนี้ได้มองเห็นภาพนกตะกุ่มสีขาวยคาบปลา จึงได้นำมาวาดไว้เป็นภาพสวยงาม แต่ว่าคนส่วนมากกลับไม่ได้คิดว่ามันคืองานศิลปะกรรมชิ้นหนึ่ง แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดใด ความคิดหนึ่งของสังคมโบราณในสมัยนั้น มีความเห็นหนึ่งว่า นกตะกุ่มคาบปลาเป็นทอเท็มที่ผู้ ตายกราบไหว้บูชา การนำเอาขวานหินมาวางไว้ด้วยกัน แสดงให้เห็นว่าวิญญาณของผู้ตายยังจะต้องถือ อาวุธประจำตัวกลับสู่แหล่งที่มาของตนตระกูลอันเป็นทอเท็มที่พวกเขากราบไหว้และก็มีบางความเห็น ว่า ชาวบ้านในสมัยโบราณมีประเพณีใช้ปลาเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นผู้ครอง ฐ์รักและการแต่งงาน โดย มักจะเปรียบคู่รักคู่หนึ่งหรือสามีภรรยาคู่หนึ่งเป็นปลาและเปรียบเทียบอีกฝ่ายเป็นนกซึ่งเป็นผู้จับปลา แต่ ในที่นี้นกตะกุ่มขาวและปลาคือกลุ่มชนสองกลุ่มที่มีทอเท็มแตกต่างกันและสิ้นสุดการสู้รบระหว่างกัน ทั้งยังมีข้อตกลงและสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนโดยการแต่งงานกัน ยังมีความเห็นหนึ่งว่าโอง์ ใส่ศพหลายเขียนสีนี้เป็นของที่ใส่ศพของหัวหน้ากลุ่มชนในถิ่นนั้น การวาดขวานหินมีคำมด้วยความละเอียด ดีถ้วนเช่นนี้ อาจจะเป็นของใช้ของหัวหน้าเผ่าที่เขายังมีชีวิตอยู่ก็ได้ มันมิใช่เป็นอาวุธธรรมดาทั่ว ๆ ไป แต่ เป็นสิ่งซึ่งสามารถแทนตัวและแสดงอำนาจได้ สำหรับนกตะกุ่มและปลาต่างก็เป็นทอเท็มของสองกลุ่ม ชน นกตะกุ่มขาวเป็นทอเท็มของหัวหน้าเผ่าในที่นี้ ปลาเป็นทอเท็มของศัตรู กลุ่มนกตะกุ่มขาวเคย อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของหัวหน้าคนนี้และได้ทำการต่อสู้เป็นเวลานานกับกลุ่มปลา ผลสุดท้ายได้รับชัยชนะเมื่อหัวหน้าผู้ปลื้มชีวิตลงกลุ่มนกตะกุ่มขาวต้องการจะระลึกถึงบุญคุณของเขา จึงได้วาดภาพเรื่องดังกล่าวไว้บนโอง์ใส่ศพของเขา ในภาพนั้นจึงวาดนกตะกุ่มแข็งแรงมีพัสคาบคู่ต่อสู้ขึ้นขึ้นอย่างเยือกเย็นสูง สูงงามสูงศักดิ์ แต่ปลากลับวาดเป็นตัวขวยซิดไม่มีกำลังวังชามีท่าทางที่ว่่านกกับหน้าลงก็สามารถจับ ปลาได้เลย จึงสะท้อนให้เห็นถึงท่าทางของผู้ชนะและผู้แพ้อย่างเด่นชัด การอธิบายดังกล่าวก็เป็นเหตุเป็น ผลดี

กล่าวโดยสรุป ภาพวาดนกตะกุ่มขาวคาบปลาและขวานหินแสดงให้เห็นถึงเนื้อหาที่มากมาย ทั้งมีความลึกซึ้งและหลากหลาย เต็มไปด้วยการเขียนที่แสดงออกถึงความเป็นจริงและความลึกซึ้งทาง ด้านความเชื่อ การวาดภาพดังกล่าวบนโอง์ใส่ศพนั้นก็คือการสลักจารึกบนป้ายหน้าสุสานนั่นเอง และก็นับ

ว่าเป็นป้ายสลักเล่าเรื่องราว จึงทำให้โองงโสศพบอนี้กลายเป็นของสวยงามที่เป็นทอเพิ่มเติมของคน การตีความเนื้อหาจากรูปภาพก็ยังคงต้องเป็นเรื่องสำคัญที่นักวิชาการทั้งหลายต้องทำการวิจัยอย่างลึกซึ้งต่อไป

